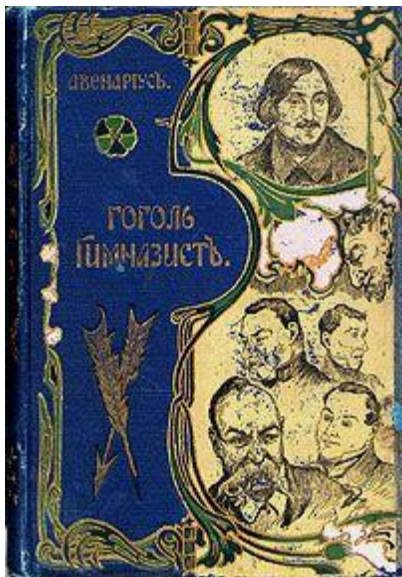

Пізнаючи Гоголя

МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ГОГОЛЬ – майстер фантасмагорії, гіперболи і гротеску, містична фігура XIX ст. чи неперевершена особистість? Вже понад півтори століття постать письменника привертає увагу багатьох істориків літератури, діячів культури та пересічних читачів. Вони досліджують біографію класика, його твори та приватне листування, знімають кінофільми, що розповідають про таїну загадкового генія, створюють художні твори

про багатогранне життя Миколи Гоголя, зближуючи нас з митцем слова. Серед перших напрацювань – роботи літературного критика і мистецтвознавця Нестора Котляревського та історичного белетриста Василя Авенаріуса, прижиттєві видання яких зберігаються у **фонді рідкісної та цінної книги бібліотеки БДПУ**.

Авенаріусъ В.П. Гоголь-гимназистъ. Біографическая повѣсть / В.П. Авенаріусъ – 6-е изд. – СПб. : Изд. кн. магазина П.В. Луковникова, 1900. – 226 с.

Ученымъ Комитетомъ Мин. Нар. Просвѣщенія одобрена для ученическихъ бібліотекъ среднихъ и низшихъ учебныхъ заведеній, допущена въ бесплатныя народныя бібліотеки и читальни и рекомендована Учебнымъ

Комитетомъ Вѣдомства Императрицы Маріи для пріобрѣтенія в фундаментальныя и ученическія бібліотеки средняго и старшаго возраста среднихъ учебныхъ заведеній а равно и для награды.

АВЕНАРИУС ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ - письменник і педагог, представник знаменитої плеяди історичних белетристів рубежів ХІХ – ХХ віків. Його книги про найзагадковіші події історії, та особливо – життєписи видатних людей, мали свого часу чималу популярність. Твори автора для дітей та юнацтва були не рідкісним явищем в бібліотеках учбових закладів, входили в обов'язкові тогочасні програми для читання.

КНИГА «ГОГОЛЬ – ГИМНАЗИСТЬ» - прижиттєве видання Авенаріуса, частина знаменитої серії нарисів з різних періодів життя класиків «золотого века». Вона стала першою з біографічної трилогії «Ученические годы Гоголя». В ній автор відстежує дитячі роки майбутнього таланту, знайомить з родиною, сімейним побутом Яновських, розповідає про життя Гоголя – вихованця Ніжинської гімназії вищих наук князя Безбородько.

Коментар доктора філологічних наук, професора, завідувачки кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Зарви Вікторії Анатоліївни.

Біографічна повість «Гоголь-гімназист» російського письменника і педагога Василя Петровича Авенаріуса (1839-1923) є першою в трилогії «Учнівські роки Гоголя», просякнута гумором. Основною темою книжки є становлення особистості учня гімназії.

Я прочитала цей захопливий і пізнавальний твір на одному подиху, не відриваючися від тексту, який є цікавим і літературознавцям, і мовознавцям, історикам, культурологам, філософам та ін.

Місце дії та час, з якого починається розповідь, зазначається у першому реченні повісті - гімназія вищих наук князя Безбородька в місті Ніжині Чернігівської губернії 12 грудня 1823 р. Далі називається в повісті дата 13 червня 1824 р., коли Гоголь у листі звертався до батьків (хутір Василівка) з проханням надіслати за ним через початок вакацій родову «желтую коляску с решетками и шестеркою лошадей» (С. 101), а також «Зібрання вірцевих творів» у віршах, різних авторів у шести томах.

Багато дізнаємося про систему освіти в 20-ті роки XIX століття. Зокрема, навчання в Ніжинській гімназії відбувалося протягом 9 років, з яких перші шість років за науковими предметами вважалися гімназичними, а інші три - університетськими. Крім того, відомим був і поділ на шість відділень за мовами навчання: принципісти (навчалися основам мови), граматисти (вивчали етимологію), синтаксисти, ритори, пііти, естетики (навчалися естетики за класичними взірцями). Дізнаємося, що в Ніжинській гімназії вищим балом була «4». Щоб отримати атестат про закінчення повного курсу, достатньо було пройти чотири відділення з опанування мов. Урок граматистів французької мови одночасно відвідували «рівноуспішні» учні від другого до п'ятого класу наукового курсу.

Дізнаємося, що на початку розповіді головному героєві твору Миколі Гоголю-Яновському виповнилося 14 років, навчався в п'ятому класі, сидів на задній лавці. Завдяки родичу з боку матері Дмитру Трощинському Гоголь був звільнений від сплати за навчання у 1200 руб. на рік.

У гімназії Гоголь знайшов товаришів, які стали близькими йому і після навчання. Це його однокласник Григорій Данилевський, який був його кращим і вірним товаришем. Пізніше він став відомим письменником (1829-1890), автором романів з історії Росії XVIII-XIX ст.: «Мирович», 1879; «Княжна Тараканова», 1882; «Спалена Москва», 1886; «Чорний рік» («Пугачовщина»), 1888-1889; «Царевич Олексій» (незакінч.), надруковано в 1892 та ін. До речі, Г.П. Данилевський присвятив Гоголю спогади «Історія про Господа і про землю» (Исторический вестник. - 1888. - Т. 34 - № 12. - С. 730-736).

У гімназії також отримували знання майбутній письменник і поет Нестор Кукольник, батько якого півроку працював директором цієї ніжинської гімназії з часу її відкриття і до своєї смерті; майбутній відомий дипломат і літератор, історик, грек за походженням, Костянтин Михайлович Базілі; майбутній поет і драматург Василь Капніст; майбутній професор і ректор Петербурзького університету Петро Григорович Редкін.

Відомо, що сусід батьків Гоголя Капніст передбачив великий талант у шестирічного хлопчика Миколи Гоголя, прочитавши його вірші.

Багато сторінок повісті присвячено акторським спробам Гоголя зіграти в гімназії няню, годувальницю Митрофана Єремеївну з комедії «Недоросток» Д.І. Фонвізіна; невелику роль у німецькому віршованому «одноактнику», режисером сценарію якого виступив Кукольник; дебютував у п'єсі батька «Простак», любив малювати декорації.

Гоголь як молодий сатирик виступає автором трактату «Дещо про Ніжин, або Дуракам закон не писаний», балади «Дві рибки».

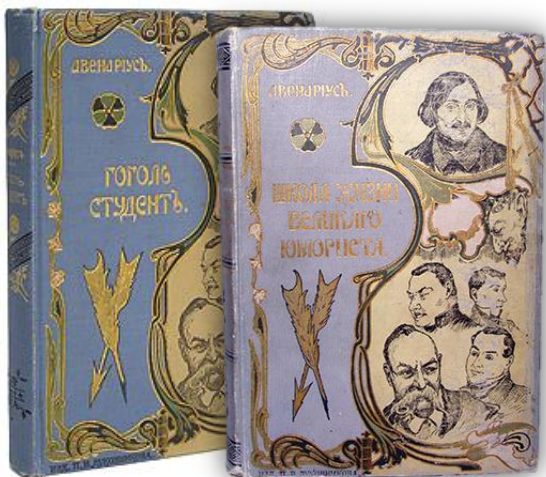
Повідомляється про витоки старовинного дворянського роду Гоголів-Яновських, враховучи надбання біографа Гоголя П. Куліша (С. 140).

Зазначається, що батько Гоголя Василь Опанасович - полтавський поміщик, який за покликанням актор і драматург, написав дві комедії: «Собака-вівця» та «Простак». Розглядалися гімназистами твори І. Котляревського, Д.І. Фонвізіна, О. Пушкіна, В.О. Озерова, С. Гесснера. М.М. Карамзіна та ін. Знайомиться Гоголь і з публікаціями в журналі «Московський Телеграф».

Дізнаємося про еміграцію греків-христیان в Малороссію в XV ст., про її причини, про сильну грецьку колонію в Ніжині, про привілеї для них (безмитна торгівля) від Богдана Хмельницького.

Чимало ще цікавих картинок з гімназичних років життя майбутнього генія змальовує нам автор.

Закінчується твір смертю батька М. Гоголя, що «произвела в беззаботном школяре, очевидно, серьезный нравственный перелом, почти совпавший с переломом в его школьной жизни - переходом на университетский курс, и так-сказать подготовила в нем для этого курса духовную почву». (С. 226)

(Видання книжкового магазину П.В. Луковнікова, 1900 – 1904 рр.)

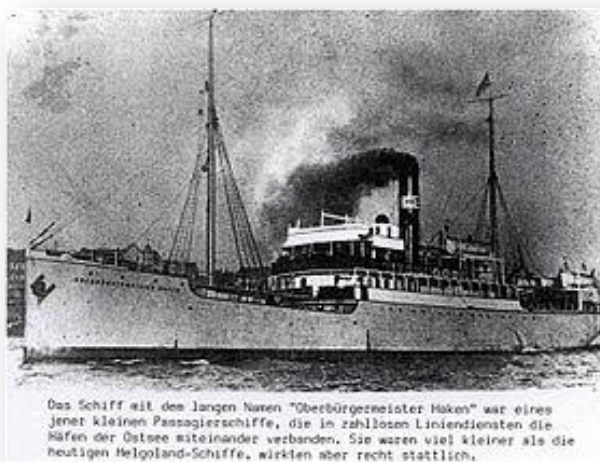
Наступні частини трилогії «Гоголь – студенть» і «Школа життя великого юмориста» - відсутні в фонді рідкісної і цінної книги. В них продовжується спостереження за становленням та формуванням характеру юного Гоголя, за розвитком його літературного таланту, відстежуються ті обставини, умови і постаті, що особисто або опосередковано впливали на світогляд та індивідуальність письменника.

Котляревский Н.А. Николай Васильевич Гоголь. 1829–1842: Очеркъ изъ истории русской повѣсти и драмы / Н.А. Котляревский – СПб., 1903. – 438 с.

КОТЛЯРЕВСЬКИЙ НЕСТОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (02.02(21.01).1863 – 12.05.1925) – літератор, історик, театральний діяч, мистецтвознавець, педагог, почесний академік (1906) і ординарний чл. (1909) Імператорської АН. Нагороджений Пушкінською золотою медаллю (1907).

Навчався в 2-й Київській гімназії, а взимку 1877/78 був переведений до Колегії Павла Ґалаґана. 1881 вступив на історико-філол. ф-т Москов. ун-ту й там, здобувши ступінь кандидата, залишився при кафедрі історії загальної літератури. На початку 80-х рр. (XIX ст.) отримав у спадок від батька раритетну рукописну збірку дум та українських пісень "Повести малороссийские числом 16" і передав її у розпорядження редакції місячника "Киевская старина". У 1922 р. був висланий за кордони СРСР на так званому Філософському кораблі.

Філософський корабель

Його книги - «Очерки новейшей русской литературы. Поэзия гнева и скорби»; «Сочинения К.К. Случевского», «Девятнадцатый век», «Декабристы», «Старинные портреты», «Канун освобождения», «Холмы Родины», «М.Ю. Лермонтов. Личность поэта и его произведения», «Николай Васильевич Гоголь. 1829-1842. Очерк из истории русской повести и драмы» та ін. - в свій час мали великий попит. Хоча літературний критик і недооцінював «самобытности литературы как искусства слова», для сучасного читача його книги все ж становлять інтерес.

Нестор Котляревський прагнув кожний літературний пам'ятник оцінювати, перш за все, як історичний документ своєї епохи, а також як документ, що пояснює психологічний настрій поета і літератора. На думку автора "художник всегда сын своего времени, и если мы хотим, насколько это возможно, разгадать его душу, мы должны уловить прежде всего "дух" его времени".

Саме з цих принципів виходив Котляревський, працюючи над монографією про Миколу Васильовича Гоголя. Книга пропонує не події з біографії письменника, а історію розвитку його творчості, історію того або іншого з його літературних творів «на фоні» епохи.

Монографія Н.О. Котляревського про М. Гоголя має надзвичайно широкий літературний фон — достоїнство, яке гідно оцінили читачі - сучасники і яке зберігає своє значення до сьогодні. Про який би гоголевський твір не писав учений, його цікавлять паралелі, витоки та традиції цього твору, що вказує на тематичний або проблемно - тематичний підхід до матеріалу. Аналізуючи "Тараса Бульбу", Котляревський відстежує розвиток російської історичної повісти (Пушкін, Бестужев-Марлінський, Загоскін та ін.), відповідно, з "Ревізором" автор звертається до комедії XVIII ст. ("Недоросль" Фонвізіна, "Ябеда" Капніста), водевілю і легкої комедії першої пол. XIX ст. і т.і. Хронологічний обхват монографії - закінчення роботи над першим томом "Мертвих душ".

**Коментар доктора філологічних наук, професора
кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури
Колінько Олени Петрівни:**

Книга Н.О. Котляревського «Николай Васильевич Гоголь. 1829-1842. Очерк из истории русской повести и драмы» є цінною і рідкісною, належить до раритетних видань, яких майже не залишилося в бібліотеках.

Неординарна й певною мірою містична постать М.В. Гоголя завжди привертала увагу вчених - літературознавців, філософів, теологів, психологів. Гоголезнавство вимірюється тисячами різних досліджень і продовжує поповнюватися новими сучасними розвідками, часто полемічними і неоднозначними.

Та це й закономірно, бо, як слушно наголошував Едвард Касперський, «література як загальне поняття не має постійної субстанції, але вона має історію, яка на запитання, що таке література, дає різноманітні, нерідко суперечливі відповіді».

Тож у «контексті відкривання» все нового / старого Гоголя книга Н.О. Котляревського займає свою нішу, заповнюючи певні лакуни наукової парадигми гоголезнавства. Н.О. Котляревський вибудував концепцію представлення Гоголя крізь призму романтичної натури митця як людини і митця як генія, майстра зображати все неромантичне в житті. Літературознавець досить глибоко й переконливо, спираючись на маловідомі біографічні факти письменника, приватне листування, спогади сучасників, критичні відгуки на його прижиттєві видання, представляє сучасному читачеві цікаво і захопливо такого відомого, але не менш таємничого Гоголя.

Фонд рідкісної і цінної книги бібліотеки БДПУ

